

Câteva observații referitoare la necropola de la Ostrovul Mare, județul Mehedinți

Gabriel Crăciunescu

Localitatea Ostrovul Mare este situată în insula cu același nume și face parte din comuna Gogoșu, județul Mehedinți. De-a lungul mileniilor insula a oferit condiții de viață și anumită siguranță populațiilor care s-au succedat aici datorită dimensiunilor sale, lungime de 17 km și lățime de 4 km. Cercetările arheologice au demonstrat că pe suprafața insulei au coexistat și câte două comunități în același interval de timp. Este firesc, deci, ca aici să întâlnim, pe lângă întinse așezări, și mari necropole. Amintim doar necropola din epoca feudală de la km fluvial 875 unde, în doar două secțiuni trasate în cruce au fost descoperite 42 morinte¹. Este de înțeles, deci, că și necropolele altor perioade să fi avut întinderi considerabile cu numeroase morminte.

Cultura Žuto Brdo – Gârla Mare din bronzul mijlociu și final se întinde pe marginea Dunării, atât la vest cât și la est de Porțile de Fier. Aceasta este cunoscută în special prin necropolele sale, deși primele descoperiri de pe teritoriul României datează din perioada Primului Război Mondial² și provin dintr-o așezare a acestei culturi, situată în insula Gârla Mare. Abia în deceniul 8 al secolului trecut au început să fie publicate materiile arheologice care proveneau din așezări³. Dintre necropole se detașează unele prin numărul mare de morminte, așa cum este cazul necropolelor de la Cârna – *Grindul Tomii*⁴ cu 116 morminte și Orsoja cu 343 morminte⁵. În afara acestora există și alte necropole de dimensiuni mai mici. Amintim în acest sens necropolele de la Liubcova cu 66 de morminte⁶, Cârna – *Ostrovogania* cu 58 morminte⁷, Korbovo – *Pesak* cu 40 de morminte⁸, Korbovo – *Glamija* cu 48 morminte⁹, Ghidici - *Balta Țarova* cu 37 de morminte, la care se adaugă alte necropole cu mult mai puține morminte¹⁰.

În anul 1936 Alexandru Bărcăcilă, directorul Muzeului din Turnu Severin, a săpat o mare necropolă din epoca bronzului, aparținând culturii Žuto Brdo –

1 Boroneanț, Crăciunescu 1985, p. 119-134

2 Franz 1922, p. 89-98

3 Crăciunescu 1980, p. 43-58; Nica 1995, p. 236-246

4 Dumitrescu 1961

5 Filipov 1976

6 Săcărin 1993, p. 75-81

7 Șandor-Chicideanu 2003, p. 158

8 Letica 1975, p. 163-174

9 Krstić 1983, p. 19-29

10 Nica 1994, p.178-206

Gârla Mare, la Ostrovul Mare în punctul *Bivolării*. Acest punct este situat la km fluvial 870, dar în interior, la câteva sute de metri de malul Dunării. În 1982 am avut ocazia să discut cu fiica unuia din cei care săpaseră cu Alexandru Bărcăcilă. Aceasta mi-a făcut unele precizări în legătură cu locul exact al punctului de la *Bivolării*, semnificația denumirii, și mi-a relatat că tatăl ei avea pușcă de vânătoare și cu țeava acesteia sonda terenul pentru a sesiza mai ușor mormintele. Și cu altă ocazie am scris despre faptul că Alexandru Bărcăcilă, într-o scrisoare adresată profesorului Dumitru Berciu, era nemulțumit de faptul că acesta i-a încurcat mormintele. Alexandru Bărcăcilă a cedat, probabil, profesorului Dumitru Berciu, necropola spre publicare. Fac această presupunere deoarece directorul muzeului de atunci din Turnu Severin era profesor de limbi clasice și s-a ocupat, cu predilecție, de epocile romană și feudală. Modul în care a fost publicată necropola de la Ostrovul Mare nu mai permite o precizare a numărului de morminte și a inventarului fiecăruia dintre ele. Dumitru Berciu spune despre necropola de la Ostrovul Mare - *Bivolării* că este „Cel mai întins câmp de urne și cel mai intens săpat de către Muzeul din Turnu-Severin¹¹ în 1936”. În acest sens există mai multe păreri care converg către aceeași concluzie. ”La Ostrovul Mare cercetările au oferit un bogat material care din păcate a fost doar parțial valorificat”¹², astfel de opinii mai fiind exprimate atunci când se discută despre această necropolă¹³. Există autori care estimează că numărul mormintelor acestei necropole¹⁴ s-ar situa în jurul a 40, dar cei mai mulți se feresc să facă asemenea aprecieri. Astăzi este destul de dificil, dacă nu aproape imposibil, să mai facem lumină în acest sens. Și totuși, se mai poate face câte ceva în această situație. Dar pentru aceasta trebuie să se țină seama de câteva elemente.

În primul rând, posibilitatea existenței unui anumit număr de morminte duble sau triple, situație neprecizat nici de Alexandru Bărcăcilă, cel care le-a descoperit, nici de Dumitru Berciu, cel care le-a publicat. Acest lucru nu este decisiv pentru încercarea de a stabili numărul de morminte de la Ostrovul Mare deoarece se știe că D. Berciu notează separat mormintele duble, așa cum procedează la Balta Verde¹⁵. O problemă care poate schimba situația reală este determinată de posibilitatea ca unele morminte să nu fi avut o amforă specială pentru depozitarea resturilor cremației. Cercetări din ultimii ani și chiar mai vechi, arată că există destul de multe morminte la care resturile cremației erau depuse în groapă iar inventarul mormântului se compunea din câteva alte tipuri de vase. În sud-vestul Olteniei există 12 necropole ale acestei culturi situate în nouă localități¹⁶ și care au fost cerceate mai mult sau mai puțin. Dintre acestea, în patru necropole există

11 Crăciunescu 1912, p. 32-58

12 Berciu 1936, p. 102

13 Morintz 1978, p. 29

14 Șandor-Chicideanu 2003, p. 158

15 *ibidem*, p. 158

16 Berciu, Comșa 1956, p. 292307

morminte cu resturile cremației depuse în groapă. Acesta este cazul mormintelor 2 și 11 de la Balta Verde¹⁷, mormântul VII de la Ostrovul Corbului¹⁸, un mormânt de la Crivina¹⁹ și câteva morminte de la Gârla Mare²⁰. Putem presupune că și la Ostrovul Mare – *Bivolării* au existat asemenea morminte. În continuare prezentăm situația necropolei la 17 și respectiv 77 de ani de la descoperire.

Tabel cu piesele descoperite la Ostrovul Mare – *Bivolării*

Tipul de vas	Situația după D. Berciu - <i>Catalogul muzeului arheologic din Turnu- Severin</i> - 1953	Situația după inventarul actual al Muzeului Regiunii Porților de Fier - 2013
Amfore	72	67
Amfore etajate	12	12
Amfore miniatură	53	51
Castroane	37	36
Cești-căni	68	42
Capace	23	22
Kántharoi	15	17
Pixide	7	5
Vase-pasăre	3	3
Vase duble	9	6
Vase pătrate	1	1
Vase pyraunos	4	2
Suport de vas	6	5
Tăvițe	-	2
Statuete antropomorfe	11	8
Statuete zoomorfe (jucării)	3	3
Protome zoomorfe	5	5
Cupe	1	1
Linguri	4	4
Broșta bidoli	8	8
Topoare votive	8	8

Diferențele care apar între situația consemnată de Catalog și evidența actuală, au unele explicații. În primul rând trebuie să remarcăm că aceste diferențe sunt destul de mici la aproape toate tipurile de piese. Diferența de cinci piese existentă la amfore se poate explica prin faptul că unele din acestea au fost lipite fără a fi restaurate și consolidate cu ipsos. În aceste condiții, unele s-au desfăcut în bucățile inițiale și au fost păstrate în lăzi asemănătoare cu cele în care se aflau materialele arheologice de pe alte șantiere. Seriile de gestionari care s-au ocupat de piesele din depozit, unii din aceștia fiind simpli funcționari, au înlocuit numerele lipsă cu alte piese. Cu ocazia mutării întregului material din muzeu în vederea restaurării și consolidării clădirii Muzeului Regiunii Porților de Fier, am descoperit urne fragmentare în lăzile pentru ceramica fragmentară de pe șantiere. Din păcate, nu se poate discuta de restaurarea acestor urne până la terminarea

17 Crăciunescu 2012, p. 32-53

18 Berciu, Comșa 1956, p. 267, 278

19 Berciu 1939, p. 106, Fig. 115

20 Crăciunescu, Neagoe 2008, p. 87

lucrărilor de la clădirea muzeului și dotarea Laboratorului de restaurare cu cele necesare. Pe aceeași linie se poate explica aceste diferențe prin faptul că numerele de inventar au dispărut de pe unele piese iar locul lor a fost luat de altele, ele fiind reinventariate la alte numere. În acest fel a putut fi modificat locul de proveniență al unora din piesele de la Ostrovul Mare – *Bivolării*. O altă cauză pentru diferențele amintite se referă la imposibilitatea de a putea încadra exact pe tipuri, anumite piese datorită lipsei imaginii foto și sumarei descrieri din Catalog. Cele mai mari diferențe se înregistrează la cești-căni. Multe din acestea sunt amintite în Catalog a fi fragmentare și este posibil să nu mai fi fost păstrate în inventar la reinventariile succesive care au avut loc sau să fi fost atribuite altor stațiuni arheologice. Într-un singur caz se întâmplă invers. La Ostrovul Mare – *Bivolării* nu au fost descoperite tăvi, după cum rezultă din Catalog, dar în inventarul actual apar două piese. În mod cert acestea provin din altă stațiune arheologică, cel mai probabil din Ostrovul Corbului. În câmpul de urne de la „*Bivolării*”, pe lângă mormintele Žuto Brdo – Gârla Mare, a fost descoperit și un mormânt care aparține culturii Verbicioara. Este vorba de amfora cu nr. de inv. I 262 care are doar partea inferioară și despre care se spune că are patru torți și este scrijelită²¹. O situație asemănătoare a mai fost întâlnită în necropola de la Gruia. Aici a fost descoperită o amforă aparținând culturii Verbicioara printre mormintele Žuto Brdo – Gârla Mare²².

Pentru o corectă evaluare a numărului de morminte existente în necropola de la Ostrovul Mare – *Bivolării*, trebuie să avem în vedere situația prezentată de D. Berciu în Catalogul muzeului din Turnu Severin. Amforele obișnuite și cele etajate reprezentau tot atâtea morminte în cadrul necropolei. Însumate, numărul acestora este de 84, ceea ce ar însemna un număr apreciabil de morminte. Așa cum rezultă din cele prezentate mai sus, aproape în fiecare necropolă din sud-vestul Olteniei au fost descoperite morminte fără o amforă în care să fie strânse resturile cremației defuncțiilor. Acestea erau depuse în groapă, răspândite sau grămadă, iar în unele cazuri rolul amforei era jucat de un alt tip de vas. Această situație a fost întâlnită la mormântul nr. 20 din necropola de la Gruia²³. În felul acesta se mai pot adăuga un număr de câteva morminte la cele stabilite pe baza numărului de amfore. Consider că numărul mormintelor din necropola aparținând culturii Žuto Brdo – Gârla Mare de la Ostrovul Mare – *Bivolării*, se ridică la 90. Apreciez că această cifră este foarte aproape de realitate dacă se ia în considerare și numărul mare de amfore miniatură, 53 de bucăți. Ori în necropola de la Gârla Mare am întâlnit morminte cu un inventar format din câte trei asemenea amfore, fără nici o piesă de mari dimensiuni. Numărul mare al ceștilor, castroanelor și capacelor susțin numărul de morminte pe care l-am estimat. Compoziția obiectelor descoperite în aceste morminte este asemănătoare cu ceea ce se întâlnește în alte necropole

21 Berciu 1953, p. 612

22 Crăciunescu 1998, p. 132, Pl. X/1

23 Crăciunescu 2006, p. 70

sau chiar o depășesc. În primul rând avem 13 tipuri de vase și alte șase tipuri de piese din lut. Piese precum lingurile, brotlaibidolii și topoare miniaturale din lut nu se găsesc în prea multe necropole, chiar mari, cum este cea de la Cârna.

BIBLIOGRAFIE

- BERCIU, COMȘA 1956 D. Berciu, E. Comșa, *Săpăturile arheologice de la Balta Verde și Gogoșu (1949 și 1950)*, în MCA, II, 1956, p. 251- 489
- BERCIU 1939 D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939
- BORONEANȚ, CRĂCIUNESCU 1985 V. Boroneanț, G. Crăciunescu, *Așezarea și necropola din secolele XIII-XIV de la Ostrovul Mare, km 875*, în Drobeta, VI, 1985, p. 119-134 1980
- G. CRĂCIUNESCU, *Noi descoperiri arheologice din epoca bronzului la Ostrovul Mare*, Drobeta, IV, 1980, p. 43-58 1992
- G. CRĂCIUNESCU, *Așezare a culturii Gârla Mare la Izvoarele*, Thraco-Dacica, XIII, 1-2, 1992, (43-47), 1998
- G. CRĂCIUNESCU, *L'Âge du Bronze moyen et final au nord du Danube, à l'est des Portes de Fer*, în Rumänisch – Jugoslawische Kommission für die Erforschung der region des Eisernen Tores, II, Die Kulturen der Bronzezeit in dem Gebiet des Eisernen Tores, Kolloquium in Drobeta-Turnu Severin (November 1997), p.115-138, 2006
- G. CRĂCIUNESCU, *La nécropole à crémation de l'Âge du Bronze de Gruia, département de Mehedinți*, în Pratiques funéraires et manifestations de l'identité culturelle (Âge du Bronze et Âge du Fer). Actes du IVe Colloque International d'Archéologie Funéraire, Tulcea, 2006, p. 67-78 2011
- G. CRĂCIUNESCU, *Observații asupra mormintelor culturii Gârla Mare din zona de sud-vest a Olteniei*, în Tibiscum, SN, 1/2011, p. 37-42, 2012
- G. CRĂCIUNESCU, *Necropolele culturii Žuto Brdo – Gârla Mare din sud-vestul Olteniei*, în Drobeta, XXII, Arheologie-Istorie, 2012, p. 32-53, 2008
- G. CRĂCIUNESCU, OANA NEAGOE, *Două morminte de incinerare de la Crivina, jud. Mehedinți*, în Drobeta XVII, Arheologie-Istorie, 2008, p. 87-96 1961
- V. DUMITRESCU, *Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Cârna*, București, 1961
- T. FILIPOV, *Nekropol ot bronzova epoha pri s. Orsoja, Lomsko, Lom*, 1976
- L. FRANZ, *Vorgeschichtliche Funde aus Rumänien*, WPZ, IX, 3-4, 1922, p. 89-98, 1983
- KRSTIĆ, *Karakteristike sahranjivanja na nekropoli bronzanog dobau Korbovu*, 9, în Zbornik Muz Beograd 11, 1983, 1, p. 19-29, 1975
- ZAGORKA LETICA, *Praistorijska nekrolopa „Pesak” kod Korbova*, în Starinar N.S., 24-25, 1973-1974, (1975), p. 163-174, 1978

S. MORINTZ, *Contribuții la istoria tracilor timpurii. I, Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic*, Biblioteca de Arheologie, XXXIV, București, 1978

M. NICA, *Date noi cu privire la cronologia și periodizarea grupului cultural Gârla Mare, pe baza descoperirilor din așezarea și necropola de la Ghidici, punctul „Balta Țarova”*.

P. ROMAN, M. ALEXIANU (ed.), *Relations thraco-illyro-helléniques. Actes du XIVe Symp. Nat. de Thracologie*, Băile Herculane (14-19 Sept. 1992), București, 1994, p. 178-206

M. NICA, *Câteva date despre necropola și locuințele din așezarea hallstattiană timpurie de la Ghidici, punctul „Balta Țarova” (jud. Dolj)*, în *Cercetări arheologice în aria nord-tracă*, I, 1995, p. 236-246

C. SĂCĂRIN, *Descoperiri Gârla Mare în zona Porților de Fier*, în *Banatica*, 12, 1993, p. 75-81

M. ȘANDOR CHICIDEANU, *Cultura Țuto Brdo – Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, I, Cluj-Napoca, 2003